

торгівельної системи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Заярна Н.М. Управління фінансово-економічною діяльністю підприємств роздрібної торгівлі та її регулювання в ринкових умовах // Автореф. на зд. канд. ек. наук. – 2008. Львів. Укоопспілка. Львівська комерційна академія;
2. Соболев В.М. Формирование рыночной инфраструктуры в переходной экономике индустриального типа: общин черты и особенности в Украине. – Харьков: Бизнес-информ, 1999. – 304 с.
3. Гринев В.Б., Гугель А.С. Потерянное десятилетие — контуры новейшей политической и экономической истории Украины. Монография. К.: МАУП, 2001.- 432с.
4. Дефорж С.Ю., Дмитриев И.А., Ким М.Н. Формирование социального рыночного хозяйства: институциональный аспект.- Харьков: Издательство ХНАДУ, 2007. – 160 с.
5. Лантух В.В. Становление и развитие торговли на Украине в 1921 – 1932 гг. – Харьков, Основа, 1992. – 190 с;
6. Грицай Н.Н. Институциональная среда розничной торговли в Украине в конце 1980-х – начале 1990-х гг. // Индустрия гостинности у країнах Європи. Матеріали II міжнародної науково – практичної конференції. 26-28 грудня 2008 р. – с. 181-183;
7. Щербакова А.В. Советская предыстория челночества: от мешочников до кооператоров. // Социс, 2008, № 4 – С. 42-51;
8. Торговля. Статистический сборник. – М.: Информационно-издательский центр Госкомстата СССР, 1991. – 197 с.
9. Указ Президента України № 70 від 31.01.1992 «Про комерціалізацію державної торгівлі і громадського харчування»;
10. Указ Президента України № 98 від 25.02.1992 «Про зміни в системі центральних органів державної виконавчої влади»;
11. Торговая газета, 31 октября 1992 г.;
12. Торговая газета, 21 ноября 1992 г.
13. Декрет Кабінету Міністрів № 10-92 від 15.12.1992 «Про заходи щодо завершення комерціалізації підприємств і організацій державної торгівлі, громадського харчування та сфери послуг»;
14. Деловая Украина, № 11(63) февраль 1993 г.
15. А. Маслов. Пока наши законы можно обходить, как деревья в лесу. // Деловая Украина, № 13 (65) февраль 1993 г.;
16. Указ Президента України № 396/94 від 21.07.1994 «України про невідкладні заходи по посиленню боротьби зі злочинністю»;
17. Указ Президента України № 484/94 від 27.08.1994 «Питання посилення боротьби з корупцією та іншими злочинами в сфері економіки»;
18. Постанова Кабінету міністрів України № 707 від 13.10.1994 р. «Про додаткові заходи щодо впорядкування торговельного обслуговування населення»
19. Доклад президента Украины Л.Д.Кучмы на Всеукраинском совещании экономистов 14 сентября 1995 г. // Деловая Украина, № 74 (326) сентябрь 1995 г.
20. Зеркало недели, № 3 (3) 22 октября 1994 г.
21. П. Борщевский, С.Павенский, А. Рыбалко. Затоваривание и «дикий рынок» // Деловая Украина № 30 (384) 24 апреля 1996 г.
22. В. Рыбалко. Рыночные отношения в базарном варианте. // Деловая Украина, № 50 (594) 10 июля 1998 г.

Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Полякова О.М.

УДК 338.45:69:658.114.3

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ЛІНІЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ

*Мамонов К.А., к.е.н., доцент,
Угоднікова О.І., студентка (ХНАМГ)*

Розглядаються теоретико-методологічні аспекти щодо визначення категорії “економічний потенціал”. Запропоновано підходи щодо характеристики економічного потенціалу. Представлено результати аналізу розглянутих теоретичних підходів і запропоновано визначення категорії “економічний потенціал”.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими та практичними завданнями. Зростання кризових явищ в економіці України, їх поглиблення, загострення соціальних протиріч

потребують трансформації існуючих підходів щодо формування та використання економічного потенціалу підприємства. Вирішення цих проблемних аспектів неможливо без визначення теоретичних підходів та ретроспективи розвитку категорії «економічний потенціал».

Аналіз досліджень та публікацій. Проблемам визначення теоретико-методологічних аспектів щодо визначення поняття економічного потенціалу присвятили свої роботи такі науковці [5-26].

Виділення невирішених частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Визначення змін у концепції економічного потенціалу, аналіз їх ретроспективи та визначення лінії трансформації цього поняття.

Цілі статті: Проведення ретроспективного аналізу та виділення теоретико-методологічних аспектів визначення поняття економічного потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Поняття «потенціал» походить від латинського слова «potentia», що означає приховану можливість або потужність. Розвиток категорії «потенціал» має глибокий історичний аспект. Так, Аристотель розкриває слово «потенція» як можливість появи нових визначеностей. Більш того, він розглядає це поняття в аспекті початку зміни речі, як здатність руху та можливість осмислення цього руху [1]. Тим самим, Аристотель визначив важливі ознаки потенціалу його перманентну трансформацію та

динамічний характер.

Слід вказати, що зустрічається поняття «потенціальності», яке відображає таку ознаку потенціалу, як можливість або наявність сили, яка може бути використана [2]. В етимологічному словнику російської мови слово «потенціальний» розглядається як запозичене у 19 столітті від французького «potentiel», що означає «той, що може бути» [3]. У 1828 р. поняття «потенціал» як фізичний термін розглядається у роботі Гріна «An essay on the application of mathematical analysis to the theories of electricity and magnetism» [4].

Теоретичний базис потенціалу як економічної категорії сформовано в середині 20 століття. Так, у Великій Радянській Енциклопедії потенціал визначається як засоби, запаси, джерела, що є у наявності та можуть бути мобілізовані, приведені у дію, використані для досягнення певних цілей, здійснення плану, вирішення будь-якої задачі, можливості окремої особи, суспільства, держави у певній області [5].

У середині 70-х років минулого століття почало використовуватись поняття економічного потенціалу. Науково-методологічні концепції щодо визначення, оцінки формування та використання цієї категорії можна об'єднати у три підходи:

1. «Ресурсний».
2. Функціональний.
3. Системоорієнтований.

Характеристика теоретичних підходів щодо визначення категорії «економічний потенціал» представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика теоретичних підходів щодо визначення категорії «економічний потенціал»

Представники підходу	Характеристика підходу
1	2
«Ресурсний» підхід	
Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева	трактують економічний потенціал як сукупність наявних ресурсів [6].
В.В. Ковальов, Л.І. Абалкін, А.І. Анчишкін, І.І. Лукінова, Д.А. Чернікова, П.А. Ігнатовський,	розглядають економічний потенціал як сукупність ресурсів та джерел їх фінансування, що забезпечують виробничо-господарську діяльність підприємства.
Н.Ф.Рифф	інтерпретує поняття економічного потенціалу як сукупності ресурсів та виявлених резервів здійснення виробничо-господарської діяльності [7].
І.Н. Богатая	конкретизує ресурсну складову потенціалу і його цільове спрямування.
Л.С. Сосненко	в аспекті «ресурсного» підходу класифікує економічний потенціал за часовою ознакою і по використанню в діяльності підприємства [8].
Функціональний підхід	
Д.К. Шевченко	«Экономический потенциал можно использовать и как показатель эффективности производственного аппарата страны, отрасли, предприятия, отдельных ресурсов, на основе развития концепции ресурсно-потенциального подхода в оценке эффективности производства» [9].
І.З. Должанський, Т.О. Загорна, О.О. Удалих, І.М. Герасименко, В.М. Ращупкіна	«Потенціал підприємства являє собою реальну або ймовірну здатність виконати цілеспрямовану роботу» [10].
С.Г. Струмилін, В.Н.Мосін, Д.М.Крук, А.М.Румянцев	економічний потенціал розглядається як сукупна здатність суб'єктів господарювання різного рівня вирішувати відповідні завдання.

<i>1</i>	<i>2</i>
Б.М. Мочалов	визначає економічний потенціал як «сукупна здатність галузей народного господарства виробляти промислову, сільськогосподарську продукцію, здійснювати капітальне будівництво, перевозити вантажі, надавати послуги населенню» [11].
Р.Ю. Симіонов, Є.В. Попов, І.І. Іванов, Е.В. Левіна, В.А. Михальська	вказують на функціональність категорії «економічний потенціал» [12, 13, 14].
О.Ф. Балацкий	важливе значення приділяє функціональним характеристикам економічного потенціалу [15].
І.В. Грошев, Е.М. Уланова	розглядають економічний потенціал як «інтегральна характеристика, включаюча способности підприємства в сфері використання фінансових і трудових ресурсів» [16].
О.К. Добкіної, В.С. Рижикова, С.В. Касьянюка, М.Є. Кокотько, Т.Д. Костенко, А.А. Герасимова	які категорію «економічний потенціал» пов'язують із «довгостроковим функціонуванням і досягненням стратегічних цілей» [17].
К.М. Міско	«межа людських пізнань внутрішніх, прихованих можливостей результативного використання об'єкта, що вивчається, які можуть бути кількісно визначені і реалізовані при ідеальних умовах практичної діяльності» [18].
Л.І. Самоукін	розглядає економічний потенціал у взаємозв'язку із виробничими відносинами, що виникають між
	окремими працівниками, трудовими колективами, управлінським апаратом щодо повного використання їх здібностей до створення матеріальних благ та послуг [19].
А.Н. Люшкинов	економічний потенціал представляє собою сукупність можливостей по випуску продукції (наданні послуг) і окрім внутрішніх змінних включає в себе управлінський потенціал [20].
А.А. Мазараки, Л.О. Лигоненко, Н.М. Ушакова	визначають категорію «економічний потенціал» в аспекті можливостей підприємства для забезпечення ефективності його функціонування.
<i>Системоутворюючий підхід</i>	
Н.С. Краснокутська	«...потенціал описується такими системоутворюючими характеристиками: 1) зовнішнім оточенням – входом (постачальники ресурсів), виходом системи (клієнти), зв'язком із зовнішнім середовищем, зворотнім зв'язком; 2) внутрішньою структурою – сукупністю взаємозалежних ресурсів і компетенцій, що забезпечують за допомогою реалізації бізнес-процесів переробку входу у вихід і досягнення цілей системи» [21].
Б.Г. Шелегеда, Н.В. Кас'янова, А.Я. Берсуцький	«...в результаті дослідження економічного змісту потенціалу підприємства було встановлено: - економічний потенціал підприємства характеризується як динамічна категорія, що розвивається разом із виробничими силами суспільства; - економічний потенціал підприємства – складна економічна система категорій і функціональних відносин між елементами реального і гіпотетичного рівня розвитку системи; - за своєю сутністю економічний потенціал співвідноситься як з реальними можливостями об'єктів управління в практиці господарювання, так і з перспективними ресурсами» [22].

<i>1</i>	<i>2</i>
Г.Б. Клейнер, В.Я. Тамбовцев, Р.М. Качалов	«В общем случае потенциал конкретного предприятия складывается из компонент, характеризующих его ресурсы, положение и динамику движения во внешней социально-экономической среде. При этом решающим моментом для предприятия является степень координации, слаженности и согласованности отношений между предприятием и внешней средой...» [23].
В.А. Гончарук	виділяє систему факторів потенціалу, до яких відносяться: система управління, фінанси, персонал, стиль керівництва, маркетинг, товар або послуга, виробництво, збут, поставки, ексклюзивні можливості, загальна ефективність [24].
В.Н. Гавва, Е.А. Божко	«оцінка потенціалу підприємства – це пошук сукупності характеристик, показників і властивостей, що дозволяють у достатній мірі описати підприємство й оцінити його можливості по забезпеченню задоволення відповідної суспільної потреби в товарах (послугах) на перспективу і можливості досягнення поставлених цілей» [25].
І.П. Отепко	визначає потенціал – як діалектичну єдність можливостей, так і процесів їх реалізації [26].

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Таким чином, були розглянуті та критично проаналізовані відомі теоретико-методологічні концепції щодо категорії «економічний потенціал». Аналіз цих публікацій та використання теоретичних методів дослідження дали можливість виявити певні закономірності позицій щодо визначення економічного потенціалу та сформулювати три основні підходи, в рамках яких характеризуються теоретичні засади та створюється базис щодо визначення економічного потенціалу підприємств.

Висновки дослідження. Обґрунтовуючи теоретико-методологічні підходи щодо визначення категорії «економічний потенціал», слід відзначити:

1. З позиції «ресурсного» підходу економічний потенціал визначається як сукупність ресурсів, джерел їх фінансування та резервів, що забезпечують виробничо-господарську діяльність підприємства і сприяють вирішенню виробничо-господарських завдань. Розкриття сутності економічного потенціалу через призму ресурсної складової значно звужує межі цього поняття і не дає змогу розкрити всі його характеристики, а саме функціональність і системоутворюючі ознаки при його формуванні та використанні.

2. Враховуючи концепцію функціонального підходу, економічний потенціал визначається як сукупність можливостей підприємства забезпечувати свою діяльність в аспекті досягнення цілей виробничо-господарської діяльності. Представлені підходи відображають важливу особливість економічного потенціалу, а саме здатність, можливість суб'єктів

господарювання на різному рівні суспільного виробництва вирішувати поставлені завдання. Проте це лише одна із характеристик економічного потенціалу, яка може бути використана при його кількісному визначенні. Слід відзначити, що оцінка економічного потенціалу на основі функціонального підходу не завжди створює можливість системного визначення всіх аспектів і факторів, які характеризують цю категорію і впливають на неї, що знижує ефективність прийняття управлінських рішень, особливо в умовах зростання кризових явищ.

3. Системоутворюючий підхід щодо визначення економічного потенціалу дає можливість характеризувати його як систему, що враховує фактори стратегічного розвитку підприємств і впливає на формування й реалізацію управлінських рішень.

Враховуючи лінію трансформації концепції «економічний потенціал» та обґрунтовуючи вище зазначені підходи, економічний потенціал підприємства визначається як стратегічно-орієнтована перманентно-трансформуюча система виробничих, трудових, маркетингових, фінансових, стратегічних потенціалів, яка обумовлена зовнішніми соціально-економічними факторами і внутрішньою управлінською структурою, що забезпечує розвиток суб'єктів господарювання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аристотель. Сочинение в 4-х томах. М., 1975. т.1. 427с.

2. Кондаков Н.И. Логический словарь-справочник. М.: Наука, 1975. 248с.
3. Этимологический словарь русского языка. / Ред. Шаинского Н. М.. - М., 1994 г.-с. 315.
4. Брокгауз Ф.А., Ефрон И.А. Энциклопедический словарь. Современная версия. -М: Изд-во Эксмо, 2005. 679с.
5. Потенциал // Большая Советская Энциклопедия. М., 1975. Т.20.С. 428.
6. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь.-5-е изд, перераб. и доп.-М.: ИНФРА-М, 2006. С. 462.
7. Субъективный фактор конкурентоспособности продукции: тенденции роста/Н. Ф. Риффа ;Н. Ф. Риффа Вестн. Волгогр. архитектур-строит. акад. Сер.: Гуманитар. науки. 2000. Вып. 1. С.66
8. Сосненко Л. С. Анализ экономического потенциала действующего предприятия. М.: Экономическая литература, 2003. - 208 с.
9. Шевченко Д.К. «Проблемы эффективности использования экономического потенциала». – Владивосток: Изд-во Дальневосточного ун-та, 1984. – 235 с.
10. Должанский И.З., Загорна Т.О., Удалих О.О., Герасименко И.М., Ращупкина В.М. Управління потенціалом підприємства. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 362 с.
11. Экономический потенциал развитого социализма. / Под ред. Мочалова Б. М. - М., 1982г. –С.7
12. Симионов Р.Ю. Стоимостная оценка экономического потенциала строительного предприятия: подходы и методы // Экономический анализ: теория и практика. - №2 (83) – 2007. – С. 5-17.
13. Попов Е.В. Рыночный потенциал предприятия. М.: Экономика, 2002. – 559 с.
14. Производственный потенциал: обновление, использование / Иванов И.И., Левина Е.В., Михальская В.А. и др.; АН УССР Институт экономики промышленности. – Киев: Наукова думка. – 1989. – 256 с.
15. Балацкий О.Ф. Экономический потенциал административных и производственных систем: Монография. – Сумы: Университетская книга, 2006. – 973 с.
16. Грошев И.В., Уланова Е.М. Проблемы оценки экономического потенциала предприятия: трудовой потенциал // Вопросы оценки. – 2005. № 1. – С. 18 – 28.
17. Добкіна О.К., Рижиков В.С., Касьянюк С.В., Кокотько М.Є., Костенко Т.Д., Герасимов А.А. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 208 с.
18. Миско К. М. Ресурсний потенціал регіона (теоретическіе і методологіческіе аспекти дослідження) / К. М. Миско. — М.: Наука, 1991. – 276с.
19. Самоукин А.И. Потенциал нематериального производства. М.: Знание - 1991. – 214с.
20. Люкшинов А.Н. Стратегический менеджмент на предприятиях АПК / А.Н. Люкшинов. -М.: Колос, 1999. – 325с.
21. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
22. Шелегеда Б.Г., Касьянова Н.В., Барсуцкий А.Я. Стратегічне управління потенціалом підприємства. Донецьк: ІЕН НАН України, Дон. УЕН, 2006. – 329 с.
23. Клейнер Г.Б., Тамбовцев В.Л., Качалов Р.М. Предприятие в нестабильной экономической среде: риски, стратегии, безопасность. М.: Экономика, 1997. – 288с.
24. Гончарук В.А. Развитие предприятия. - М.: Дело, 2000. – 208 с.
25. Гавва В.Н., Божко Е.А. Потенціал підприємства: формування та оцінювання. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 224 с.
26. Отепко И.П. Стратегическое управление потенциалом предприятия. Харьков: Издательство ХНЭУ, 2006. – 168 с.

*Рецензент к.е.н., доцент ХНАМГ Кизилев Г.І.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Полякова О.М.*